

Izveštaj Komisije za ocenu doktorske disertacije

STROSNOVA KONCEPCIJA MORALNE ODGOVORNOSTI I MORALNA ZAJEDNICA

Doktorandkinje Marine Budić

Odlukom Nastavno-naučnog veća Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu 21.09.2023. godine izabrani smo kao članovi komisije za analizu i ocenu doktorske disertacije *Strosnova koncepcija moralne odgovornosti i moralna zajednica* doktorandkinje Marine Budić. Na osnovu uvida u rad kandidatkinje, čast nam je da Nastavno-naučnom veću podnesemo sledeći izveštaj.

Osnovne informacije o kandidatu i disertaciji

Marina Budić rođena je 1993. godine. Nakon završetka društveno-jezičkog smera Gimnazije, upisala je filozofiju na Filozofskom fakultetu u Beogradu, gde je 2016. diplomirala, a naredne godine završila master studije filozofije. U diplomskom i master radu bavila se normativnom i primenjenom etikom. Od 2018. godine radila je kao istraživač-pripravnik, a od 2020. kao istraživač saradnik u Institutu društvenih nauka u Beogradu, u Centru za filozofiju. Član je Centra za bioetičke studije u Beogradu.

Koleginica Budić učestvovala je na međunarodnim konferencijama predstavljajući svoje radove (na Oksfordu, u Rijeci, Budimpešti, Beogradu). Dobila je finansiranje za sprovođenje dva istraživačka projekta u organizaciji Fondacije za otvoreno društvo Srbija u saradnji sa Institutom za filozofiju i društvenu teoriju. Dobitnica je nagrade za najbolji naučno-istraživački studentski rad iz oblasti društveno-humanističkih nauka 2012. godine.

Marina Budić primarno područje istraživanja je etika – primenjena, normativna, bioetika, i etika veštačke inteligencije. Istraživanje Marine fokusira se na moralnu odgovornost i moralnu zajednicu, etičke izazove veštačke inteligencije, moralno biopoboljšanje i moralnu psihologiju. Objavila je nekoliko recenziranih naučnih radova u domaćim i međunarodnim časopisim i zbornicima. Pored naučnih radova, objavila je dva

predloga praktičkih politika i nekoliko mišljenja za novinske članke. Neke od Marininih publikacija su sledeće:

- Budic, M. (2022). AI and Us: Ethical Concerns, Public Knowledge and Public Attitudes on Artificial Intelligence. *Proceedings of the 2022 AAAI/ACM Conference on AI, Ethics, and Society*, 892–892. <https://doi.org/10.1145/3514094.3539518>
- Budić, M., Galjak, M. & Rakić, V. (2021) What drives public attitudes towards moral bioenhancement and why it matters: an exploratory study. *BMC Med Ethics* 22, 163. <https://doi.org/10.1186/s12910-021-00732-1>
- Budić, M. (2020). Argumentation about Moral Bioenhancement. In: Silvia Salardi and Michele Saporiti (ed.) Emerging ‘moral’ technologies and the ethical-legal challenges of new subjectivities (pp. 159-183). Torino: G. Giappichelli Editore. ISBN/EAN 978-88-921-8655-2 (ebook)
- Budić, M. (2018). Suicide, euthanasia and the duty to die: one Kantian approach to euthanasia, *Philosophy and Society*, Vol 29, No 1, 88-114
- Budić, M. (2017). Kant's Retributivism and the Death Penalty, *Theoria*, 60(3), 130-154

Struktura doktorske disertacije

Doktorska disertacija kandidatkinje Marine Budić sastoji se od uvoda, pet poglavlja i zaključka. Naslovi poglavlja su: „Pojam odgovornosti u filozofiji“, „Moralna odgovornost, sloboda i determinizam“, „Strosново shvatanje moralne odgovornosti“, „Moralna zajednica“ i „Sistemi veštačke inteligencije kao deo moralne zajednice?“. Svako poglavlje sastoji se od više potpoglavlja. Na kraju rada se nalazi spisak korišćene literature, kao i biografija kandidatkinje.

Predmet i cilj doktorske disertacije

Predmet istraživanja u doktorskoj disertaciji Marine Budić jeste koncepcija moralne odgovornosti Pitera Strosna i njegovo shvatanje moralne zajednice. Piter Strosn, oxfordski filozof dvadesetog veka, moralnu odgovornost opisao je kao podložnost reaktivnim stavovima – reakcijama na nečiji postupak ili ponašanje. Kandidatkinja se bavi analizom Strosnovog shvatanja moralne odgovornosti i intersubjektivnim karakterom ove

odgovornosti. Glavni cilj istraživanja jeste utvrditi da li je moralna odgovornost, interpretirana na način na koji je Strosn shvata i brani, suštinski intersubjektivnog karaktera i stoga dati odgovor na pitanje da li je moguće biti moralno odgovoran u odsustvu moralne zajednice. Pored toga, cilj je ispitati da li se, u okviru Strosnove koncepcije, može govoriti i o moralnoj odgovornosti prema životinjama, biljkama, neživim stvarima i sistemima veštačke inteligencije. Takođe, cilj istraživanja je i odgovor na kritike upućene Strosnovom gledištu.

Osnovne hipoteze od kojih se polazi u istraživanju

Osnovna hipoteza od koje kandidatkinja Budić polazi u radu jeste da je moralna zajednica na suštinski način povezana sa moralnom odgovornošću, prema Strosnovom stanovištu. To znači da se pojam moralne zajednice ne može adekvatno objasniti bez pozivanja na pojam moralne odgovornosti, reaktivnih stavova i moralnih delatnika. Kandidatkinja zastupa stav da se do ovog zaključka dolazi samo ukoliko se ispravno analizira ova povezanost, kao i pojmovi o kojima je reč. Druga hipoteza jeste da je moguće odgovoriti na kritike upućene Strosnovom shvatanju moralne odgovornosti. Treća hipoteza jeste da se sistemi veštačke inteligencije u ovoj fazi razvoja ne mogu smatrati članom naše moralne zajednice, ali da bi oblik jake veštačke inteligencije, veštačka opšta inteligencijama mogla biti deo ove zajednice ukoliko ta zajednica razvije reaktivne stavove prema veštački opštoj inteligenciji.

Prikaz sadržaja po poglavljima

Uvod

U uvodnom delu kandidatkinja predstavlja temu disertacije i opisuje njen predmet i ciljeve. Takođe pruža prikaz strukture rada.

Prvo poglavlje: Pojam odgovornosti u filozofiji

U prvom poglavlju kandidatkinja objašnjava pojam odgovornosti u filozofiji, naročito pojam moralne odgovornosti. Kandidatkinja ukazuje na različite aspekte moralne odgovornosti i objašnjava shvatanje pojma moralne odgovornosti kroz istoriju. Takođe istražuje pristupe moralnoj odgovornosti i normativni okvir. Ovi prikazi pružaju osnovu za dalje istraživanje pojma moralne odgovornosti u Strosnovoj koncepciji odgovornosti.

Drugo poglavlje: Moralna odgovornost, sloboda i determinizam

Ovo poglavlje bavi se različitim pozicijama u pogledu na odnos slobodne volje, determinizma i moralne odgovornosti. Kandidatkinja Strosnovo gledište smešta u ovaj okvir i objašnjava na koji način se Strosnov pristup razlikuje od klasičnih pristupa pitanju moralne odgovornosti koji moralnu odgovornost istražuju kroz pojmove determinizma i slobodne volje.

Treće poglavlje: Strosnovo shvatanje moralne odgovornosti

U ovom poglavlju kandidatkinja detaljno iznosi i analizira Strosnovo gledište na moralnu odgovornost i objašnjava reaktivne stavove koji leže u osnovi Strosnovog pristupa moralnoj odgovornosti. Kandidatkinja opisuje kritike Strosnovom gledištu o moralnoj odgovornosti i nudi odgovore na ove kritike.

Četvrto poglavlje: Moralna zajednica

Ovo poglavlje bavi se pojmom moralne zajednice i njenim granicama. Ispituje tri kategorije pojedinaca koji se nalaze izvan, odnosno, na rubu moralne zajednice. Ovo istraživanje dodatno rasvetljava prirodu moralne zajednice i predstavlja osnovu za ispitivanje sistema veštačke inteligencije kao potencijalnog člana moralne zajednice.

Peto poglavlje: Sistemi veštačke inteligencije kao deo moralne zajednice?

U ovom poglavlju kandidatkinja opisuje sisteme veštačke inteligencije i istražuje da li se ovi sistemi mogu smatrati moralnim delatnicima i da li mogu činiti moralnu zajednicu, u okviru Strosnovog stanovišta.

Zaključna razmatranja

Kandidatkinja u poslednjem odeljku disertacije iznosi glavne zaključke ispitivanja Strosnovog stanovišta u pogledu moralne odgovornosti. Kandidatkinja pruža osvrt na Strosnovo shvatanje moralne odgovornosti i reaktivnih stavova, pojam moralne zajednice i kritike upućene Strosnovom stanovištu. Potom elaborira odgovore ovim kritikama.

Naposletku iznosi zaključke o potencijalnom članstvu sistema veštačke inteligencije u moralnoj zajednici.

Ostvareni rezultati i naučni doprinos disertacije:

Naučni doprinos disertacije ogleda se u detaljnoj analizi i adekvatnoj interpretaciji Strosnovog shvatanja odnosa između moralne odgovornosti i moralne zajednice. Pored toga, kandidatkinja ispituje kritike upućene Strosnovom stanovištu i jasno ukazuje na odgovore ovim kritikama. U poslednjem delu rada prikazana je moralna zajednica i ispitani su slučajevi koji se nalaze izvan ili na rubu ove zajednice. Takođe, kandidatkinja proširuje ova razmatranja i na veštački inteligentne sisteme i njihov položaj u okviru strosnovske moralne zajednice.

Zaključak

Na osnovu uvida u doktorsku disertaciju kandidatkinje Marine Budić pod naslovom *Strosnova koncepcija moralne odgovornosti i moralna zajednica* može se zaključiti da disertacija ispunjava sve formalne uslove za pristupanje usmenoj odbrani. Koleginica Budić takođe je u svom radu zadovoljila i sadržinske zahteve koje se odnose na temeljnu obradu postavljene teme, adekvatne metode i pristup problematici. Disertacija donosi i nove uvide u oblastima koje se tiču njenog predmeta. Na osnovu svih navedenih karakteristika doktorske disertacije Marine Budić, možemo da zaključimo da ovaj rad predstavlja originalno naučno delo i zato predlažemo Nastavno-naučnom veću Filozofskog fakulteta, Univerziteta u Beogradu da kandidatkinji odobri usmenu odbranu disertacije.

U Beogradu, 06.10.2023.

Članovi komisije:

Doc. dr Aleksandar Dobrijević
docent Filozofskog fakulteta
Univerziteta u Beogradu

Doc. dr Stefan Mičić
docent Filozofskog fakulteta

Univerziteta u Beogradu

dr Vojin Rakić

Naučni savetnik

Instituta društvenih nauka u Beogradu